

۱۳۹۸

توجهی کالبدی مسکن شهری

(نمونه روش‌های بررسی و ارائه‌ی الگوهای ایرانی - اسلامی)

مؤلفان:

مهندس عاطفه صدیقی

(پژوهشگر دکتری دانشگاه هنر اسلامی تبریز)

مهندس نثرین آجیدانپور

سرشناسه	:	صداقتی، عاطفه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	توسعه کالبدی مسکن شهری (نمونه روش‌های بررسی و ارائه الگوهای ایرانی - اسلامی) / مولفان عاطفه صداقتی، نسترن آجیدان‌پور.
مشخصات نشر	:	تهران: سخنوران، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۹۱ص.
شابک	:	978-622-215-305-2
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	شهرسازی - ایران -- جنبه‌های مذهبی - اسلام -- نمونه پژوهی
موضوع	:	City planning -- Iran -- Religious aspects -- Islam -- Case studies
موضوع	:	معماری اسلامی - ایران -- نمونه پژوهی
موضوع	:	Islamic architecture -- Iran -- Case studies
موضوع	:	مسکن - ایران - طرح و ساختمان - نمونه پژوهی
موضوع	:	Dwellings -- Iran -- Design and construction -- Case studies
شناسه افزود	:	آجیدان‌پور، نسترن، ۱۳۷۴ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ت ۲۴ ص ۸۲۲/ BP۲۳۲۲
رده بندی دیویی	:	۲۰۱.۷۸
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۰۳۵۶

توسعه کالبدی مسکن شهری

(نمونه روش‌های بررسی و ارائه الگوهای ایرانی - اسلامی)

مولفان: عاطفه صداقتی، نسترن آجیدان‌پور

ناشر: سخنوران

صفحه آرا: سمیه خوانین مقدم

سال و نوبت چاپ: ۱۳۹۸ - اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: 978-622-215-305-2

بها: ۲۰۰۰۰ تومان

تلفن: ۰۹۱۲۰۶۱۷۲۸۳ - ۰۲۱۶۶۴۹۱۰۵۶

سایت: www.chapketab.com

"هو انشاكم من الارض و استعمرکم فیها"

اوست که شما را از زمین آفرید، و آبادی آن را به شما واگذاشت (هود: ۶۲)

پیشگفتار

مسکن از مهمترین نعمت‌هایی است که تا آن نباشد دیگر امکانات برای بشر گوارا نخواهد بود. در اسلام خانه فضای عبادت و تأمین‌کننده نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها معرفی شده و مسکن اسلامی فضایی قدسی و مکان ظهور جلوه‌های الهی است. در عین حال، با دگرگونی ساختار کالبدی شهرهای ایران که با ورود مدرنیته در دهه ۱۳۲۰ شدت بیشتری یافت، این‌طور به نظر می‌رسد که معماری مدرن و غربی در کشورهای اسلامی، ارزش‌های اصیل نهفت‌شده درونی این کشورها را کمرنگ نموده است و محیط زندگی مسلمانان را از هویت تاریخی، اجتماعی، روانی، فرهنگی، تاریخی و گذشته خود جدا ساخته است. این امر به گونه‌ایست که شاید معانی گمراه‌کننده‌ای را درباره معماری اسلامی به آیندگان منتقل کند و باعث تفسیر نادر، ناهمخوان گردد. به عبارت دیگر، حرکت مدرنیسم همراه با تغییرات اجتماعی، فرهنگی و روانی قرن بیستم در اکثر کشورهای مسلمان به وقوع پیوسته و در پیامد آن ابهاماتی در مورد سازگاری با اسلام حاصل شده است. در نتیجه کتاب پیش‌رو، با عنایت به مطالب پیش‌گفته، هدف از جهت بازخوانی ارزش‌های اسلامی در توسعه کالبدی مسکن در شهرهای ایران را به دنبال دارد. به دیگر سخن، با ملحوظ داشتن همه ویژگی‌هایی که برای مبانی و ارکان و صفات و اجزاء اصلی شهر آرمانی اسلام متصور است و از کلام اسلامی استنباط و استخراج می‌شوند، اصول و راهبردهایی تدوین می‌شوند، که این مجموعه می‌تواند چشم‌انداز شهر آرمانی اسلام را تبیین نموده، و استفاده از آنها، به همراه رعایت شرایط محیطی و زمانی منجر به

ظهور شهر آرمانی اسلام خواهد شد. این در حالی است که بیشتر مطالعات صورت گرفته در زمینه مسکن اسلامی به ارائه تئوریک راهکارها و پیشنهاداتی در زمینه ایجاد مسکن اسلامی منتهی گشته و کمتر مطالعاتی به نوع معماری مسکن اسلامی توجه کرده و پیشنهاداتی کاربردی و اجرایی در زمینه مسکن ارائه کرده است. در واقع وجه تمایز پژوهش حاضر از سایر مطالعات، معطوف بر توسعه کالبدی مسکن اسلامی در بافت شهری و منوط بر ارائه راهکارهای عملی واسکیس‌های طراحی از وضعیت مطلوب مسکن اسلامی می‌باشد. در عین حال سعی شده است که در مصداق یک شهر، روش‌های برای پایش وضعیت مسکن اسلامی معرفی و اجرا شود.

بدین منظور، در **فصل اول** کتاب، «مبانی نظری مرتبط با مسکن، شهر و شهرسازی اسلامی» مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل، مبانی نظری مرتبط با «مسکن شهری»، ابعاد توسعه مسکن (شاخص‌های کالبدی توسعه مسکن)، شهر اسلامی: تعاریف، ویژگی‌ها، عناصر و اصول، مسکن و شهرسازی اسلامی- معماری اسلامی، ابعاد کالبدی مسکن اسلامی و مرور بر مطالعات مرتبط در زمینه «توسعه کالبدی مسکن و شهرسازی و معماری اسلامی» ارائه شده است.

در **فصل دوم** کتاب، تاثیر معماری و شهرسازی اسلامی در سبک زندگی، مورد پژوهش قرار گرفته است. مبانی نظری در خصوص مازول، سبک زندگی، بررسی رابطه معماری و شهرسازی با سبک زندگی، ارائه مدل مفهوم و کاربرد مدل در نمونه‌موردی مطالعات (شهر بجنورد) و کاربریست روش GAM (ماتریس درختی به اقدامات)، از مباحث اصلی این فصل خواهد بود.

در **فصل سوم** کتاب، پایش وضعیت مسکن اسلامی در نمونه موردی: شهر بجنورد، انجام شده است. پس از طرح مساله و ذکر ضرورت پژوهش (به ویژه در شهر بجنورد)، شناخت نمونه موردی مطالعه که شهر بجنورد، ضمن بکارگیری تکنیک سوات و ماتریس

بررسی عوامل داخلی و خارجی موثر و استفاده از تکنیک گام، پایش وضعیت مسکن شهری، صورت پذیرفته است.

در فصل چهارم، بافت قدیم- میانی و جدید و نحوه توسعه کالبدی مسکن شهری در شهر بجنورد مورد بررسی قرار گرفته است. کاربست روش الکتور در مقایسه نحوه توسعه کالبدی مسکن شهری در انطباق با شهرسازی و معماری اسلامی و استفاده از نمودار عنکبوتی در تحلیل وضعیت شاخص‌های کالبدی مسکن اسلامی در بافت‌های سه‌گانه، در این فصل قرار گرفته است.

در فصل پنجم، معنی بر آن است تا به ارائه پیشنهادات در راستای به کار گیری اصول و ارتقاء سطح معماری، آشنایی با شاخص‌های مسکن ایرانی اسلامی در شهر مورد مطالعه پرداخته شود. بدین منظور این فصل، ضمن ارائه تئوریک راهکارها توسعه کالبدی مسکن اسلامی، به ارائه نما و پرسپکتیوهای توسعه محلات مسکونی اسلامی پرداخته است. تلاش‌های انجام شده با این امید صورت گرفته که از مجموعه حاضر بتوان به صورت عامدانه و هوشمندانه در طراحی مسکن شهری توسعه به شاخص‌های معماری و شهرسازی اسلامی، استفاده نمود. اما بدون شک این تلاش بدون کاستی نخواهد بود. از این رو دریافت نظرات راهنمای شما مخاطبین محترم در این مورد، موجب سپاس و امتنان خواهد بود.

یارب دل ما را تو به رحمت جان ده، در دلت را به مهربانی درهان ده

این بند به داند که چه می باید جست، داننده تو به چه می آید ده

عاطفه صداقتی - نسترن آیدان پور

۱۳۹۸-۱۳۹۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۷	فصل اول: مبانی نظری مرتبط با مسکن، شهر و شهرسازی اسلامی
۱۹	مقدمه
۲۰	۱- مبانی نظری مرتبط با "مسکن شهری"
۲۰	۱-۱- تعریف مسکن
۲۶	۱-۲- اهمیت مسکن
۲۶	۱-۳- اقسام مسکن
۲۸	۲- ابعاد توسعه مسکن (شاخص های کالبدی توسعه مسکن)
۲۸	۲-۱ انواع شاخص های مسکن
۲۹	۲-۲ شاخص های اقتصادی مسکن
۳۰	۲-۳ شاخص های اجتماعی و فرهنگی مسکن
۳۱	۲-۴ شاخص های کالبدی مسکن
۳۴	۳- شهر اسلامی: تعاریف، ویژگی ها، عناصر و اصول
۳۴	۳-۱ تعریف شهر اسلامی
۳۵	۳-۲ ویژگی های شهر اسلامی
۳۹	۳-۳ عناصر شهر اسلامی
۴۰	۳-۴ اصول شهر اسلامی
۴۲	۴-۱-۳ اصل نگاه آیه وار به طبیعت
۴۲	۴-۲-۳ اصل قناعت
۴۲	۴-۳-۳ اصل تمتع و بهره برداری
۴۲	۴-۴-۳ اصل میانه روی
۴۳	۴-۵-۳ امنیت اقتصادی
۴۳	۴-۶-۳ اصل انسان مداری

۴۳	۴-۳-۷ اصل فروتنی.....
۴۴	۴-۳-۸ اصل احترام به مدل دینی تقسیم اوقات فراغت.....
۴۴	۴- مسکن و شهرسازی اسلامی - معماری اسلامی.....
۴۴	۴-۱ معماری اسلامی.....
۴۴	۴-۲ عناصر اصلی معماری اسلامی.....
۴۸	۴-۳ مسکن از منظر اسلام.....
۵۲	۵. پاسخ مراجع تقلید در مورد معماری و شهرسازی اسلامی.....
۵۳	۶- ابعاد کالبدی مسکن اسلامی.....
۵۹	۷- مروری بر مطالعات مرتبط در زمینه "توسعه کالبدی مسکن و شهرسازی و معماری اسلامی".....
۶۴	نتیجه گیری.....
۶۵	فصل دوم: تاثیر معماری و شهرسازی اسلامی در سبک زندگی.....
۶۷	۱. مقدمه.....
۶۹	۲. سبک زندگی.....
۷۰	۳. رابطه شهرسازی با سبک زندگی.....
۷۱	۴. رابطه معماری و شهرسازی با سبک زندگی.....
۷۱	۵. مدل مفهومی مورد استفاده در فصل.....
۷۳	۶. معرفی قلمرو مطالعاتی.....
۷۶	۷. کاربرست روش GAM (ماتریس دسیایی به اقدامات).....
۷۷	۸. نتیجه گیری.....
۷۹	فصل سوم: پایش وضعیت مسکن اسلامی - نمونه موردی: شهر بجنورد.....
۸۱	مقدمه.....
۸۲	۱- طرح مساله و ذکر ضرورت پژوهش.....
۸۴	۲- شناخت نمونه موردی مطالعه: شهر بجنورد.....
۸۴	۲-۱ وجه تسمیه بجنورد.....
۸۴	۲-۲ زمینه های پیدایش و مقر و موضع شهر بجنورد در ادوار تاریخی.....
۸۵	۲-۳ بجنورد پس از انقلاب اسلامی.....
۸۷	۲-۴ مطالعات جغرافیایی، طبیعی و اقلیمی.....
۸۷	۲-۵ بافت شهری بجنورد.....
۸۸	۲-۵-۱ بافت قدیمی.....

۸۹	۲-۵-۲ بافت میانی
۹۰	۲-۵-۳ بافت بیرونی
۹۲	۲-۶ بررسی وضعیت کلی ساختمان های مسکونی شهر بجنورد
۹۲	۲-۶-۱ بررسی نظام بلوک بندی و دانه بندی قطعات
۹۲	۲-۶-۲ تعداد طبقات
۹۴	۲-۶-۳ سطح اشغال
۹۴	۲-۶-۴ کیفیت بناها
۹۶	۲-۶-۵ قدمت ابنیه
۹۶	۳- بکارگیری تکنیک سوات و ماتریس بررسی عوامل داخلی و خارجی موثر
۹۶	۳-۱ اهمیت تکنیک سوات
۹۶	۳-۲ تحلیل وضعیت مسکن شهر بجنورد با استفاده از سوات
۱۰۳	۳-۳ مرحله‌ی تهیه ماتریس انباری عوامل خارجی و داخلی
۱۰۶	۴- استفاده از تکنیک گاه و شناسی وضعیت تحقق اهداف
۱۰۸	۵- نتیجه گیری
۱۱۱	فصل چهارم: بافت قدیم- میانی جدید و نحوه توسعه کالبدی مسکن شهری
۱۱۳	مقدمه
۱۱۵	۱-۱ شناخت نمونه موردی با تاکید بر شکل گیری بافت های سه گانه شهری
۱۱۷	۱-۲ بررسی مولفه کالبدی مسکن اسلامی در شهر بجنورد
۱۱۷	۱-۲-۱ پایه ساختمان و عایق بندی
۱۱۷	۱-۲-۲ وسعت مسکن
۱۱۸	۱-۳ نمای ساختمان
۱۱۸	۱-۳-۱ بررسی نما در بافت قدیم
۱۱۹	۱-۳-۲ بررسی نما در بافت میانی
۱۲۰	۱-۳-۳ جهت گیری کالبدی
۱۲۱	۱-۴ بررسی مولفه ادراکی و ذهنی مسکن در شهرسازی اسلامی
۱۲۱	۱-۴-۱ نزدیکی محل کار به مسکن
۱۲۲	۱-۴-۲ حفظ حریم حیا در مسکن
۱۲۲	۱-۴-۳ رعایت عفت عمومی
۱۲۲	۱-۴-۴ زیبایی
۱۲۳	۱-۵ هماهنگی و توازن
۱۲۳	۱-۵-۱ بررسی مولفه محیط های عمومی در مسکن اسلامی شهر بجنورد
۱۲۳	۱-۵-۲ باغچه

۱۲۳	۱-۵-۲ ماکن خالی
۱۲۴	۱-۵-۳ بهداشت شهر و مسکن
۱۲۴	۱-۶ بررسی مولفه محیط طبیعی در مسکن اسلامی شهر بجنورد
۱۲۵	۱-۷ بررسی مولفه خدماتی در مسکن اسلامی شهر بجنورد
۱۲۵	۱-۷-۱ آسایش در مسکن
۱۲۶	۱-۷-۲ بازشو و تهویه ساختمان
۱۲۶	۱-۷-۳ امنیت مسکن
۱۲۶	۱-۷-۴ توجه به کودکان، سالمندان و معلولان
۱۲۷	۱-۸ بررسی نما در بافت جدید
۱۳۰	۱-۹ بررسی نما و ساختمان در بافت میانی
۱۳۳	۱-۱۰ بررسی نما و ساختمان در بافت قدیمی
	۲- کاربست الکت در مقایسه نحوه توسعه کالبدی مسکن شهری در انطباق با شهرسازی و معماری اسلامی
۱۳۵	۱-۲ کاربرد روش الکت در سری تکنیک های ارزیابی چند معیاره
۱۳۵	۲- استفاده از نمودار غنایوتی در تحلیل وضعیت شاخص های کالبدی مسکن اسلامی در بافت های سه گانه
۱۴۶	۴- نتیجه گیری
۱۵۰	
۱۵۳	فصل پنجم: ارائه پیشنهادات و راهکارهای توسعه کالبدی مسکن اسلامی
۱۵۵	مقدمه
۱۵۶	۱- ارائه تئوریک راهکارها و پیشنهادات توسعه کالبدی مسکن اسلامی
۱۵۶	۱-۱ اصول و راهبردهای طراحی و برنامه ریزی و مدیریت شهر اسلام
۱۵۷	۱-۲ ارائه راهکار در سطح کلان
۱۶۰	۱-۳ ارائه راهکار در شهر بجنورد
۱۶۱	۲- ارائه نماهای پیشنهادی توسعه مسکن اسلامی
۱۷۰	۳- ارائه پرسپکتیوهای مناسب توسعه محلات مسکونی با تاکید بر شهرسازی و معماری اسلامی
۱۷۶	۴- نتیجه گیری
۱۷۹	فهرست منابع